

POSTANOWIENIE

Dnia 31 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa E. P.

przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Okręgowemu w G.,

I. P. i J. Z.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 31 marca 2020 r.,

zażalenia powoda

na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 25 listopada 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

1) oddala zażalenie,

2) zasądza od powoda na rzecz Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym.

UZASADNIENIE

(...) z dnia 21 listopada 2017 r. i domagał się zwolnienia od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym, w tym opłaty od skargi kasacyjnej ustalonej na kwotę 35.950 zł. Postanowieniem z dnia 11 października 2018 r. Sąd Apelacyjny

w (...) oddalił wniosek powoda, a wobec nie uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej postanowieniem z dnia 8 stycznia 2019 r. odrzucił skargę kasacyjną. Postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych jako nie podlegające odrębnemu zaskarżeniu nie zostało uzasadnione.

Postanowieniem z dnia 12 lipca 2019 r. Sąd Najwyższy uchylił postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 8 stycznia 2019 r. nie domagając się sporządzenia uzasadnienia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych na podstawie art. 92 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 825, ze zm.). W motywach rozstrzygnięcia wskazał, że powód zawarł w zażaleniu wniosek o poddanie kontroli niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia go od kosztów sądowych. Jednakże niezamieszczenie przez Sąd Apelacyjny motywów odmowy zwolnienia powoda od kosztów sądowych w postanowieniu odmawiającym zwolnienia od kosztów sądowych uniemożliwia kontrolę zasadności tego stanowiska.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny w (...) sporządził uzasadnienie postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych z dnia 11 października 2018 r. Podkreślając zasadę odpłatności postępowania cywilnego i konieczność zabezpieczenia środków na jego prowadzenie stwierdził, że analiza złożonego przez powoda oświadczenia o stanie rodzinnym i majątkowym nie wskazuje by nie miał on możliwości uiszczenia kosztów sądowych bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego jego i rodziny. Miał na względzie, że powód wykazał dochód osobisty w kwocie 25.500 zł w 2017 r. i taki sam dochód zadeklarował w stosunku do swojej konkubiny. Wskazał także, że jest współwłaścicielem licznych nieruchomości (zabudowanych, rolnych lasów), których wartość oszacował na kwotę łącznie ponad 800.000 zł. W ocenie Sądu Apelacyjnego nie można w tych warunkach przyjąć by uiszczenie opłaty od skargi kasacyjnej miało narazić powoda na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb.

Postanowieniem z dnia 25 listopada 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) ponownie odrzucił skargę kasacyjną powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 21 listopada 2017 r. na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. w związku z art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z

dnia 2019, poz. 785, dalej jako: „u.k.s.c.”) jako nieopłaconą, odwołując się do uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 11 października 2018r.

W zażaleniu na to orzeczenie powód wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, na podstawie art. 380 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. wniósł o kontrolę postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 11 października 2018 r. w przedmiocie oddalenia jego wniosku o zwolnienie z kosztów sądowych w zakresie opłaty od skargi kasacyjnej.

Pozwany Skarb Państwa - Sąd Okręgowy w G. w odpowiedzi na zażalenie wniósł o jego oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 380 k.p.c., który ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu zażaleniowym toczącym się przed Sądem Najwyższym (art. 394¹ § 3 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.), sąd drugiej instancji, na wniosek strony, rozpoznaje również postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. W niniejszej sprawie skarżący uczynił zadość temu wymaganiu, podniesione zarzuty dotyczące postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 11 października 2018 r. oddalającego wniosek powoda o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie obowiązku uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej podlegają zatem rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy (por. m.in. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2009 r., IV CZ 75/09, z dnia 17 kwietnia 2013 r., V CZ 127/12, z dnia 16 września 2014 r., V CZ 127/12, i z dnia 15 kwietnia 2015 r., IV CZ 2/15).

Zarzut zażalenia, że zaskarżone postanowienie z dnia 25 listopada 2019 r. oraz poprzedzające je postanowienie z dnia 11 października 2018 r. o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych nie wskazują w uzasadnieniu motywów, którymi kierował się Sąd Apelacyjny odmawiając skarżącemu zwolnienia od kosztów postępowania kasacyjnego jest chybiony. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny sporządził bowiem uzasadnienie postanowienia z dnia 11 października 2018 r. (k. 882), a argumentacja ta została następnie dodatkowo powtórzona w uzasadnieniu postanowienia z dnia 25 listopada 2019 r. (k. 884 - 886).

Skarżący zwalczając w zażaleniu stanowisko Sądu Apelacyjnego odmawiające mu zwolnienia od kosztów postępowania kasacyjnego nie odnosi się do argumentacji tego Sądu ograniczając się do ogólnikowego wskazania, że treść jego oświadczenia majątkowego uzasadniała przyznanie mu zwolnienia od kosztów sądowych, a stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w motywach postanowienia z dnia 12 lipca 2019 r. przesądzało konieczność zbadania czy jego sytuacja majątkowa uległa poprawie.

Argumentacja ta nie zasługuje na podzielenie. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania z uwagi na niemożność skontrolowania stanowiska tego Sądu wyrażonego w sentencji postanowienia z dnia 11 października 2018 r. Zwrócił przy tym uwagę na konieczność zbadania zasadności stanowiska Sądu Apelacyjnego również w kontekście utrwalonego w judykaturze Sądu Najwyższego stanowiska, że sąd orzekający o zwolnieniu od opłaty od skargi kasacyjnej nie jest związany uprzednim orzeczeniem zwalniającym stronę od kosztów sądowych, jednak w sytuacji, w której na wcześniejszych etapach postępowania stronie przyznano zwolnienie od kosztów, odmowa udzielenia jej takiego zwolnienia w postępowaniu kasacyjnym wymaga stwierdzenia, iż położenie strony uległo w jakimś aspekcie zmianie (por. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2005 r., III CZ 77/05, z dnia 6 maja 2011 r., II CZ 12/11, z dnia 28 maja 2013 r., V CZ 12/13, z dnia 27 listopada 2013 r., V CZ 61/13, z dnia 13 lutego 2015 r., II CZ 91/14, z dnia 10 listopada 2016 r., IV CZ 45/16, i z dnia 26 stycznia 2018 r., II CZ 95/17).

Z szczegółowej analizy akt sprawy wynika jednak, że stanowisko Sądów w kwestii sposobu rozstrzygnięcia wniosków powoda o zwolnienie od kosztów sądowych mimo braku zasadniczych zmian w jego sytuacji materialnej, nie było konsekwentne. Powód zainicjował postępowanie w kwietniu 2014 r., a domagając się zwolnienia od opłaty sądowej od pozwu prezentował swoją sytuację materialną w sposób tożsamy z argumentacją przywoływaną we wniosku o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej po ponad czteroletnim procesie. Skarżący twierdził, że jego sytuacja majątkowa w związku z prowadzoną egzekucją wynikającą ze sporów z E. P. na tle obowiązku alimentacyjnego jest dramatyczna,

spowodowała konieczność redukcji zatrudnienia w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, która przynosi znaczące straty. Z umowy o pracę uzyskuje dochody w kwocie jedynie 1439,08 zł miesięcznie netto, a spółka w której jest udziałowcem nie przynosi żadnych dochodów. Wprawdzie jest współwłaścicielem szeregu nieruchomości o znacznej wartości, jednak z powodu toczącego się postępowania w sprawie podziału majątku, nie ma możliwości uzyskiwania z nich dochodów (k. 48 - 49, 54 - 58). Po prawomocnym oddaleniu przez Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 24 czerwca 2014 r. wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych skarżący 24 lipca 2014 r. uiścił opłatę od pozwu w kwocie 45.950 zł (k. 60 - 62 i 65), a dysponowanie środkami w tej wysokości pozostawało w oczywistej sprzeczności ze złożonym oświadczeniem majątkowym, zawartą w nim deklaracją braku jakichkolwiek oszczędności pozwalających na pokrycie tej kwoty i wskazywało na brak lojalnej współpracy z Sądem w procedurze ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych.

Na etapie postępowania apelacyjnego powód ponowił wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych powielając argumentację, że jego sytuacja materialna jest bardzo ciężka, prowadzona działalność gospodarcza przynosi znaczące straty, firma stoi u skraju bankructwa, a z tytułu wynagrodzenia za pracę uzyskuje zaledwie 1086,66 zł netto miesięcznie. Z kolei pozostająca w toku sprawa o podział majątku nie pozwala dysponować przysługującym mu udziałem w majątku wspólnym, a pozwana wszczęła dodatkowo egzekucję alimentów (k. 518 - 527, 540 - 565). Postanowieniem z dnia 21 czerwca 2016r. referendarz sądowy oddalił wniosek (k. 567 - 568), jednak na skutek skargi wniesionej przez powoda Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 3 października 2016 r. zmienił zaskarżone postanowienie i zwolnił powoda od opłaty od apelacji w całości uznając, że jego bieżące dochody uniemożliwiają uiszczenie opłaty, a trudno wymagać by mógł zbyć liczne nieruchomości czy udziały w spółce w terminie wymaganym na uiszczenie opłaty od apelacji (k. 580 - 582). Pozwana wniosła o cofnięcie przyznanego powodowi zwolnienia od kosztów sądowych, jednak jej wniosek postanowieniem referendarza sądowego Sądu Okręgowego w G. z dnia 6 lutego 2017 r. został oddalony, a wobec niezaskarżalności tego postanowienia nie sporządzono do niego uzasadnienia (k. 774).

U podstaw postanowienia przyznającego powodowi zwolnienie od opłaty od apelacji legło zatem przede wszystkim stanowisko akcentujące niemożność pozyskania środków na uiszczenie opłaty od apelacji, mimo posiadania majątku nieruchomego o znacznej wartości, w krótkim terminie na jej wniesienie. Argumentacja ta nie znajduje jednak zastosowania w przypadku skargi kasacyjnej, tak z uwagi na jej charakter i termin złożenia, jak i materiał zgromadzony w aktach sprawy przekonujący o trafności stanowiska Sądu Apelacyjnego odnośnie do braku podstaw przyznania skarżącemu zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej.

Po pierwsze, od wniesienia apelacji do jej rozpoznania upłynęły prawie dwa lata (k. 508 - 510 i 793), a od orzeczenia Sądu drugiej instancji do powstania obowiązku uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej prawie jedenaście miesięcy, co jest bardzo długim okresem czasu dla osoby posiadającej tak znaczny majątek na pozyskanie środków na uiszczenie kosztów sądowych. Ocenę tę wspiera posiadanie przez powoda zdolności kredytowej, skoro uzyskał i spłaca kredyt gotówkowy (k. 832).

Po drugie, w postępowaniu kasacyjnym uzasadnione jest stosowanie zwiększonego rygoryzmu w kwestii wnoszenia opłat sądowych, co wynika z jego szczególnego charakteru realizującego głównie interes publiczny polegający na zapewnieniu jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i kontroli prawomocnych orzeczeń sądowych z punktu widzenia ich zgodności z prawem (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2012 r., I CZ 55/12, niepubl.).

Po trzecie, powód jest współwłaścicielem majątku nieruchomego, którego wartość sam szacuje na kwotę 800.000 zł (k. 830 - 832), którym mimo prowadzonej sprawy o podział majątku dysponował i miał możliwość pobierania z niego pożytków. Jest również prezesem zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością „P.” w S. i jej większościowym udziałowcem, ma zatem wpływ na ustalenie wysokości swojego wynagrodzenia (k. 595 - 600). Nie przekonuje stanowisko, że sytuacja spółki oraz indywidualnie prowadzonej przez skarżącego sytuacji gospodarczej jest dramatyczna, skoro od wielu lat jest ona, mimo wykazywanych strat z powodzeniem prowadzona, przynosi znaczące przychody, a

powód nie zdecydował się na jej likwidację, wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego czy upadłościowego. Ponadto sytuacja materialna skarżącego była szczegółowo badana w sprawie z powództwa I. P. o alimenty zakończonej w pierwszej instancji wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 15 grudnia 2015r. w sprawie III RC (...), a motywy tego rozstrzygnięcia nie pozostawiają wątpliwości, że deklaracje powoda co do jego sytuacji majątkowej nie odpowiadają rzeczywistemu stanowi rzeczy (k. 550 – 565). Posiadanie przez skarżącego nieujawnionych dochodów i zasobów majątkowych potwierdza również uiszczenie opłat od zażaleń w kwocie łącznej 14. 380 zł (k. 859 i k. 887a), co przy deklarowanej wysokości dochodów, miesięcznych wydatkach i twierdzeniach o niemożności spłaty wymagalnych zobowiązań alimentacyjnych nie byłoby możliwe.

Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że wobec zgłoszenia w obu zażaleniach wniosku o objęcie badaniem prawidłowości postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej opłata od zażaleń nie była wymagana, skoro były one oparte wyłącznie na kwestionowaniu odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (art. 95 ust. 2 pkt 1 u.k.s.c.) (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2015 r., V CZ 6/15, niepubl.).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. oddalił zażalenie jako nieuzasadnione.

O kosztach postępowania zażaleniowego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 3, art. 99 w zw. z art. 391 § 1, art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. oraz § 10 ust. 2 pkt 2 w zw. § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015, poz. 1800, ze zm.).

jw